

Верховний
Суд

Конкуренція між правом на усунення без зайвої затримки невизначеності щодо особистої ідентичності, гідністю людського тіла після смерті та правом особи не проходити ДНК-тест

Євген Синельников
суддя Верховного Суду
Касаційний цивільний суд

ДНК-тест є єдиним науковим методом точного встановлення батьківства стосовно конкретної дитини. Його доказова цінність суттєво переважає будь-який інший доказ, наданий сторонами, з метою підтвердити або спростувати факт оспорюваного батьківства.

Справи ЄСПЛ

1. Mifsud v. Malta (заява № 62257/15 від 29 квітня 2019 року)

суди досягли справедливого балансу при зважуванні конкуруючих інтересів. Тест на ДНК, від проходження кого відмовлявся заявник, не суперечив принципам верховенства права та природної справедливості, особливо з огляду на законну мету в цій справі, яка полягала у виконанні державою своїх обов'язків перед позивачем відповідно до статті 8 Конвенції.

2. MIKULIC V. CROATIA (заява № 53176/99 від 4 вересня 2002 року).

врахування інтересів дитини, право робити висновки з урахуванням того факту, що сторона перешкоджала встановленню певних фактів, тривалість провадження (невизначеності ідентичності).

3. JÄGGI v. SWITZERLAND (заява № 58757/00 від 13 жовтня 2001 року)

немає підстав вважати, що могло мати місце втручання в приватне життя померлої особи у зв'язку з клопотанням про відібрання з її тіла зразків для тесту ДНК, у разі, якщо таке клопотання було зроблено після її смерті. ЄСПЛ не вважає, що інтерес особи у встановленні свого батька може зникнути з часом.

Станом на 1 грудня 2025 року на розгляді Суду ЄС знаходиться справа C-196/24

Заявник у цій справі звернувся до італійського суду з проханням встановити, що особа, яка померла та похована у Франції, є його біологічним батьком. Цей італійський суд надіслав до французького суду запит на ексгумацію та взяття генетичних зразків тіла передбачуваного батька відповідно до Регламенту 2020/1783 про встановлення судової співпраці у цивільних та комерційних справах щодо отримання доказів. Однак, згідно з Цивільним кодексом Франції, суддя не може наказати ексгумацію тіла з метою отримання генетичного зразка з метою встановлення батьківства, якщо померла особа не дала свою пряму згоду за життя. У французькому правопорядку це вважається питанням публічного порядку.

Французький суд направив запит до Суду ЄС.

Думка генерального адвоката з приводу цієї справи, яка не є обов'язковою для Суду: відповідно до принципу взаємного визнання, французький суд не може відхилити запит на отримання доказів, надісланий італійським судом, навіть якщо його національне законодавство забороняє, як питання державної політики, взяття генетичних зразків з тіла померлого для доведення батьківства, якщо відповідна особа не дала своєї прямої згоди за життя. Хартія не забороняє суду Держави-члена вимагати, відповідно до Регламенту 2020/1783, збору доказів шляхом посмертного генетичного взяття проб, навіть якщо померла особа не дала своєї згоди на таке взяття проб протягом свого життя.

Національна практика. Постанови Верховного Суду

1. від 19 жовтня 2022 року у справі № 686/3582/16-ц (провадження № 61-6484св22):

Законодавець встановив спеціальну процесуальну санкцію для осіб, які ухиляються від участі у експертизі. Важливим у такому випадку є встановлення ухилення осіб як умисних дій, внаслідок чого неможливо провести експертизу для з'ясування відповіді на питання, яке для них має значення, наслідком чого може бути визнання судом факту, для з'ясування якого була призначена експертиза, або відмова у його визнанні.

2. від 06.11.2024 у справі № 334/6732/21 (провадження № 61-1806св24):

відповідачка вказувала, що вона не ухиляється від проведення експертизи, водночас не клопотала перед судом про вирішення питання про відібрання необхідних біологічних зразків у малолітнього за межами України, а тому суд дійшов передчасного висновку про відсутність правових підстав для задоволення позову відповідно до ст. 109 ЦПК України.

3. від 04.12.2024 у справі № 583/1549/21 (провадження № 61-13969св24):

Застосовано ч. 2 ст. 109 ЦПК України.

4. від 29.04.2025 у справі № 706/939/20 (провадження № 61-12597ск24):

суд першої інстанції призначив у справі судово-біологічну (судово-генетичну) експертизу з використанням ДНК, а батько отримуючи повідомлення суду за своєю поштовою адресою, яку він повідомив суду, неодноразово не з'являвся до бюро судово-медичної експертизи для відбору експериментальних зразків, яка призначалася 7 разів з моменту винесення ухвали про призначення експертиз

Національна практика. Постанови Верховного Суду

У постанові від 01 жовтня 2025 року у справі № 686/14591/23 (провадження № 61-8399св25) Верховний Суд погодився із висновками суду апеляційної інстанції щодо наявності правових підстав для застосування норми статті 109 ЦПК України при розгляді справи про визнання батьківства. Суд погодився із висновком про ухилення відповідачки, яка проживає разом із дитиною на території Федеративної Республіки Німеччини, від проведення судової молекулярно-генетичної експертизи, яка надала б можливість визначити наявність або відсутність кровного споріднення між позивачем та дитиною.

Підставою для такого висновку слугували наступні факти: фактична обізнаність відповідачки про призначення судової молекулярно-генетичної експертизи, необхідність явки для відібрання експериментальних зразків; зазначені відповідачкою обставини, які перешкоджали прибуттю до експертної установи, та які не були поважними; невиконання клопотань експерта про надання зразків біологічного матеріалу, відібраних належним чином медичними працівниками у встановленому порядку; тривалий строк розгляду справи, неодноразове призначення судом першої та апеляційної інстанцій судової молекулярно-генетичної експертизи; призначення проведення експертизи на території, на якій не ведуться безпосередні бойові дії; неодноразово змінені дати відібрання біологічних зразків; невиконання клопотання експерта про надання зразків біологічного матеріалу відповідачки та дитини, відібраних за місцем їх проживання; відсутність клопотань про проведення експертизи на території Федеративної Республіки Німеччини; відсутність доказів того, що проведення експертизи чи відібрання біологічних зразків буде суперечити інтересам самої дитини.

Україна 19 жовтня 2000 року приєдналася до Конвенції про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах 1970 року

Національні суди на підставі звертали з проханням про міжнародне співробітництво для збору доказів — зокрема зразків, необхідних для встановлення батьківства або інших обставин:

1. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111730998>
2. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113417226>
3. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122898457>

Верховний
Суд

Дякую за увагу!